

KORMÁNY GYULA

Sokoldalú kultúrnövényünk, a burgonya A termesztés alakulása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a kezdetektől napjainkig

A burgonya élelmezésünkben alapvető kultúrnövény. Közkedveltségét elsősorban sokoldalú felhasználhatóságának köszönheti. Az emberi táplálkozásra, állatok takarmányozására—elsősorban a sertések számára – egyaránt alkalmas, ugyanakkor az élelmiszeripar, a keményítő- és a szeszgyártás, valamint a gyógyszeripar részére is fontos nyersanyag.

A dél-amerikai eredetű burgonya Európába – valószínűleg – a 16. században került spanyol hódítók által.¹ Annak ellenére, hogy a 17. század közepétől ismeretes a Kárpát-medencében, mégis csak egy évszázad múlva vált haszonnövényé, szántóföldi meghonosodása pedig a 19. század második felében kezdett igazán kibontakozni. Elterjedésének legfőbb akadálya részben alaktani adottságaiból ered, hiszen egészen más művelésmódot igényelt, mint az addig ismert és magról termesztethető növények. Másrészt pedig az a balhiedelem is gátolta a terjedését, hogy mérgező növény, amely különböző betegségeket okoz. A félelmet valószínűleg nem a talajban képződött gumók, hanem a száron keletkezett (más kultúrnövények terméséhez hasonlóan) keserű bogyók ízlelgetése válthatta ki.

Magyarországon a burgonya termesztésében az áttörés az 1790–1820 közötti évekre tehető, mivel ebben a három évtizedben inséges esztendőök követték egymást. Különösen az 1814 utáni évek krónikái szólnak a mostoha időjárásról, szárazságról, óriási gabonahiányról, ekkor a burgonya nagy segítséget jelentett az éhínség leküzdésében. Vagyis termesztése az éhínség hatása alatt lett általános, ekkor tudott a burgonya csatát nyerni. Röplapok, kalendáriumi cikkek oktatták a népet a termesztés és a gumó felhasználásának változatairól. Eleinte a ház körüli kertekben kapott helyet, majd később a szántóföldekre is kikerült a burgonya. Magyarországon kezdetben a nyugati, északnyugati hegyvidéken élő német és szláv lakosság termesztette nagyobb mértékben. A növekvő urbanizáció következtében a városlakók olcsó élelmiszerellátása, a szeszgyártás, a háborús konjunktúra és a külkereskedelem is hozzájárult a növény nagyfokú elterjedéséhez.

A burgonya a mérsékelt meleg, csapadékos és párás éghajlat növénye, ezért termesztésére a kissé hűvös nyarú tájak felelnek meg a legjobban, vagyis a nedves kon-

¹ LÁNG GÉZA: Szántóföldi növénytermesztés. Budapest, 1976. Mezőgazdasági Kiadó, 185–187.

minentális éghajlat kedvelője. Gazdaságos termesztése arra a területre korlátozódik – talaj esetén – ahol a nyár legmelegebb hónapjának középhőmérséklete 15–21°C és az évi csapadékmennyiség 550–600 mm között alakul. Bár a vízigénye nem nagy, a szárazságot mégsem tűri jól, mert gyökerei nem hatolnak mélyen a talajba.

A burgonya – az erősen kötött, nedves, és szikes talajok, valamint a futóhomok kivételével – szinte minden talajon termesztethető. Nagyfokú alkalmazkodóképessége ellenére szűken behatárolhatók azok a területek, ahol biztonságosan, elvárható terméseredmények keletkeznek. Igazán jó termést azonban csak tápanyagokban gazdag, jó vízgazdálkodású talajokon ad. Legkedvezőbb számára a középkötött, humuszos homok- és mezősegi talaj. Nagy szervesanyag-tartalmú láptalajon jól díszlik, de étkezési minősége kevésbé jó.

A természeti adottságok, valamint a társadalmi-gazdasági viszonyok alapján a 19. század második felében már kirajzolódott a korabeli Magyarországon az északi nagy területen és a déli, valamint a keleti kisebb területen termesztő térségek elkülönülése. Ez a térmegoszlás a század végére a hazai mezőgazdaság egyik jellegzetességévé vált. Kialakultak a burgonyatermesztésre alkalmas tájörzetek. A századforduló időszakában már tapasztalták, hogy egyes körzetek kiemelkedő eredményekkel tűnnek ki. A Magyarország mai területén a legnagyobb burgonyatermesztő táj az ország északi része: több év átlagában Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megye. A másik két nagy burgonyatermő táj Nyugat-Dunántúlon: Somogy, Vas és Zala megye.² Ezek közül a termőterület nagyságával, burgonyafajták széles skálájával kiemelkedik a Nyírség és Belső-Somogy területe.

Ebben a tanulmányban a Nyírség nagyobb részét elfoglaló Szabolcs-, majd a trianoni békediktátum után összevont Szabolcs-Szatmár-Bereg megye burgonya vetésterületének változásait, termesztésének főbb jellemzőit vizsgáljuk a 19. század közepétől napjainkig. Bemutatjuk azokat a természeti-, társadalmi-gazdasági erőforrásokat, amelyek mintegy százhetven év alatt szerepet játszottak a növény megyei térhódításában és hanyatlásában.

A burgonyatermesztés száz éve 1945-ig

Megyénk szántóföldi vetésszerkezetében a burgonya régóta jelentős helyet foglal el. A szabolcsi burgonya korai történetéről szóló tanulmányok arról tanúskodnak, hogy a növény hazai termesztésének első időszakában elterjedése itt is megkezdődött. Nyárádi Mihály³ szerint a 18. század végén (1786-ban) „három német telepesközségben: Rakamazon, Pócspetriben és Napkoron nemcsak a kertekben, hanem a község határában is olyan mennyiségben termesztettek burgonyát, hogy jutott eladásra is”. Fényes Elek Ibrány határának jellemzése során többek között ezt írja: „Földje terem búzát, rozsot, tengerit, zabot, árpát, burgonyát, de különösen dohányt...” Kék községnél azt olvashatjuk: „Földje terem búzát, rozsot, zabot, krumplit, kukoriczát,

² I. m., 185.

³ NYÁRÁDY MIHÁLY: A burgonya szerepe egy Szabolcs-Szatmár megyei község (Rakamaz) életében. Szabolcs-Szatmári Szemle, 1956. 1–4. sz. 97–111. [NYÁRÁDY, 1956.]

lent, kendert, káposztát, dohányt”.⁴ Ugyanő arról is hírt adott, hogy „1848 előtt az Alföldön a legtöbb pálinkafőzde Szabolcsban volt, és leginkább burgonyából és gabonából főzték a szeszt.” Máshol így ír a terület mezőgazdaságáról: „... a Nyírség valódi hazája a’ tengerinek, dohánynak, s’ egy időtől fogva a burgonyának, mely itt nagyon jó ízű és szapor.”⁵ Az 1880-as évek statisztikai adatai szerint Szabolcs megye fő terménye a rozs és a dohány mellett a burgonya.

Szabolcsban az intenzív, országos jelentőségű burgonyatermesztés a 19. század második felében már jelentősebb volt a környezeténél, kiemelkedett az önellátó szintből, rendszeresen távolabbi piacok ellátására is termelt. A 20. század elején, 1901–1915 között eltelt másfél évtized alatt Szabolcsban a burgonya vetésterülete több mint 50 százalékkal növekedett. Ekkor kapta a terület a tréfás, de elismerő „Krumpliország” nevet.⁶ A háborús konjunktúra 1915-től jelentősen serkentette a további növekedést. A háborús kereslet volt a létrehozója az 1916-ban épült nagyhalászi burgonyaliszt gyárnak, az üzem azonban néhány évi működés után tönkre ment. Ezt követően 1916-ban épült meg a demecseri burgonyakeményítő gyár.⁷ Az első világháborút követő esztendőben igen fontos szerep jutott a szabolcsi burgonyának az ország élelmiszerellátásában. Nemcsak a fővárosba szállítottak burgonyát Szabolcsból, hanem a debreceni piacon is értékesítették. „Elmentek Miskolcra, elmerészkedtek Diósgyőrbe, a Sajó-völgyébe...”⁸ Több forrásanyagból ismert, hogy a fentiekén túl szállították a burgonyát Szegedre, Dunántúlra, folyton jelen volt a fővárosi piacon, de emellett jelentős mennyiség jutott exportra is. Az 1930-as években a megyénk 77 százalékkal, míg a többi alföldi megye csupán 11 százalékkal szerepel a főváros burgonyapiacán. Ez az arány meggyőzően érzékelteti, hogy megyénknek döntő szerep jutott Budapest élelmiszer-ellátásában.

Szabolcsban a burgonya vetésterülete a gabonaneműek rovására nagyobb volt, mint az ország bármely részén. A két világháború között a burgonya vetésterülete az ország szántóterületének 5,3 százalékát foglalta el. A megyében kevés kivétellel a szántóterület 10%-ánál nagyobb részt foglal el. *A termelésnek három súlyponti területe van* (1. ábra).

Legjelentősebb Kisvárdai körzete, ahol mindenütt legalább 20 százalék, számos községben 35–39 százalékos vetésarányal, (pl. Tornyospálca 39 százalék, Győröcske 37 százalék, Döge 36 százalék, Tiszamogyorós 35 százalék). E termővidék kialakulását természeti és közgazdasági tényezők egyaránt elősegítették. Az előbbieket között említjük meg a tápanyagban viszonylag gazdag rozsdabarna erőtalajt, ami a térségben összefüggő területet alkot. A klimatikus tényezők szempontjából is ez a terület a legalkalmasabb a burgonyatermesztésre, mert az évi csapadékmennyiség 50 mm-rel több, a nyári hónapok középhőmérséklete 0,5°C-kal alacsonyabb, mint a megye déli vagy a nyugati részében. A birtokviszonyok hatása is előnyös volt, Kisvárdai környéke ugyanis jellegzetes kisbirtokos térség volt, s ezért a burgonyatermesztéshez, mint munkaigényes gazdasági ághoz megfelelő számú munkaerő is rendelkezésre állt. *A*

⁴ FÉNYES ELEK: Magyarország geographiai szótára. I. kötet. Pest, 1851, 128, 193.

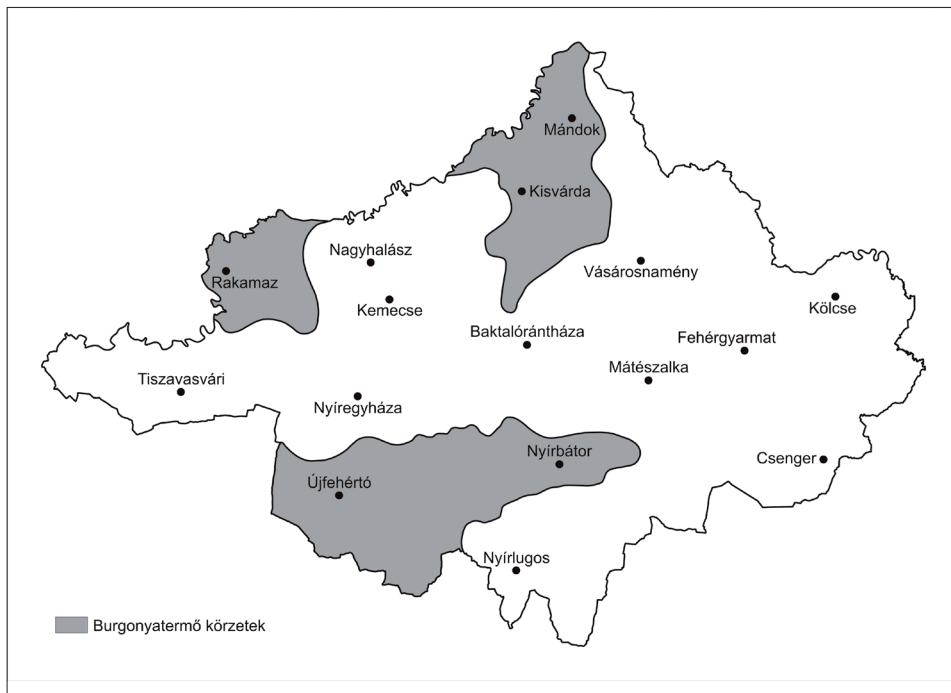
⁵ FÉNYES ELEK: Magyarország statisztikája. Pest, 1842, 248.

⁶ BERÉNYI DÉNES: A burgonya termelése és összefüggése az időjárással. Debrecen, 1942, 27.

⁷ KISS LAJOS: Földművelés a Rétközön. A Debreceni Tisza István Tudományos Társaság Honismertető Bizottságának Kiadványai. Debrecen, 1929, 16.

⁸ NYÁRÁDY, 1956, 108.

1. ábra. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye burgonyatermesztő közzetei

Forrás: Általános mezőgazdasági összeírás (ÁMÓ), 2010.
KSH Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Statisztikai Évkönyvei.

másik jellegzetes burgonyatermő terület Rakamaz környéke. Több község (Rakamaz, Timár, Szabolcs, Balsa, Gáva, Vencsellő) tűnik itt ki 20-30 százalékos vetésarányal. A homokos löszön kialakult igen jól termő (21–25 Ak szántó) mezőségi talajon főképpen a korán érő étkezési burgonya terjedt el. A megyéből exportra kerülő burgonya tekintélyes része innen származik. A rakamazi körzetben igen jelentős az újburgonya termesztés, amely primőrárúként a zöldségfélékkel vetekszik. *A harmadik burgonyatermő körzet Nagyálló és Újfehértó környéke.* Túlnyomóan laza szerkezetű, löszös homoktakarón kialakult mezőségi jellegű talajokra terjed ki. A vetésarány itt már 20 százalék alatt van, de nagyobb kiterjedésű, mint a Rakamaz környéki termővidék. A megye többi részében a burgonya 10–15 százalékot foglal el a szántóból. Különösen ott szorul vissza, ahol sok a laza, sovány futóhomok. A Nyírségen kívül a Nyíri-mezőségen és a Bereg-Szatmári kistájakon a szántóterület 2–5 százalékán termesztenek burgonyát, az utóbbi kistájakon kizárólag a burgonyának kedvező klimatikus viszonyok miatt.

A három jelentős burgonyatermő terület rendeltetése főleg az étkezési burgonya termesztése, kisebb területet foglalt el az ipari burgonya, amely nagyobb arányban a nagybirtokok szántóin található. Az ipari burgonyát részben sertések etetésére használják, részben szeszgyári melléktermékként (moslék) szarvasmarha- és sertéstakarmányozásánál értékesítik. 1903-ban Szabolcs megyében 50, 1938-ban 72 szeszgyár

működött, melyek döntően a nagybirtokok kezelésében voltak.⁹ Ezek az üzemek a megye gyengén fejlett iparának törzsét alkották.

A burgonyatermesztés a legnagyobb arányban (60,2 százalékban) a kisbirtokokon történt, míg az 500 hektárnál nagyobb területen gazdálkodók a szántó 7–8 százalékán termesztettek burgonyát.

A megye területén 1930–1940 között nyolc állami minőségű fajtát termesztettek: Korai rózsza, Korai sárga, Gülbaba, Ella, Őszirozsa, Wohltmann, Áldás, Krüger. A hazai piacon hosszú időn át a legkedveltebb burgonyafajta a Gülbaba volt. Jó termőképességével, kiváló étkezési minőségével tűnt ki. Nálunk sajnos gyorsan leromlik, mert hajlamos a vírusos fertőzésekre. Éghajlatunkon egyszer, legfeljebb kétszer lehet utántermeszteni, ezért csak rendszeres vetőgumóimporttal tartható fenn a termesztése. Hasonló sors érte a Rózsa-típusú burgonyafajtákat is. A hazai fajták közül a Somogy-gyöngye volt a betegségeknek ellenálló. A termesztés hatékonyságát erősen csökkentő állapot készítette az országot vírusmentes vetőgumó behozatalra, ezt az igényünket főképpen Hollandiából, Németországból elégítettük ki.

A burgonyatermesztés alakulása a II. világháború után

A II. világháború után Szabolcs-Szatmár megye továbbra is az ország legnagyobb burgonyatermesztő területe maradt. A vetésterület 1945-től 1950-ig az 1931–1940-es évek átlagához viszonyítva 3,2 százalékkal emelkedett, ami főleg az átlagosan egy főre jutó magas évi fogyasztás (130 kg/fő), s az árburgonya értékesítés biztonsága indokolt. Az ötvenes évek elejétől megfordult a trend, a vetésterület tartós csökkenése kezdődött (1. táblázat, 2. ábra). Ezt egyrészt a hatvanas évek kedvezőtlen időjárása okozta. 1963–1964-ben az aszály miatt volt jelentős terméscsökkenést, míg 1965-ben a kezdeti jó terméskilátások után a rendkívül csapadékos, párás időszakban a burgonyavész addig még soha nem tapasztalt mértékben pusztított. Másrészt a legtöbb gazdaságban nem voltak meg a korszerű nagyüzemi burgonyatermesztés szükséges feltételei, pl. ültető-, betakarító-, osztályozó gépek, gyomok és a kártevő rovarok elleni vegyi eszközök. Sok esetben a leromlott burgonyafajta felfrissítéséhez nincs elegendő fertőzésmentes hazai vetőgumó, a külföldi fajták behozatala pedig nehézkes, akadozik. A vetésterület apadásában jelentős szerepet játszott az is, hogy erőteljesen visszaesett az ipari és a takarmányozási igény, továbbá országosan is csökkent az egy főre jutó burgonyafogyasztás, a háború előtti 130 kg-ról 1965-re 81 kg-ra esett vissza, mivel a lakosság táplálkozása differenciáltabb, növekedett a zöldségfélék, a gyümölcs, és az állati termékek fogyasztási aránya.

Központi intézkedések nyomán (vírusmentes vetőgumók biztosítása, géppark korszerűsítése, stb.) az 1960-as évek második felében a burgonyatermesztési kedv élénkült, s ennek köszönhetően a burgonya lett a legfontosabb belterjes növényi kultúránk, a megye szolgáltatta hazánk árburgonyájának 24–25 százalékát.¹⁰

A rövid ideig tartó növekedést hosszan tartó folyamatos csökkenés váltotta fel. A burgonyaterület nagyobb mértékben 1975 után esett vissza, az 1961–65. évekhez vi-

⁹ KÓSA LÁSZLÓ: A burgonya Magyarországon. Budapest, 1980. Akadémiai Kiadó, 90–91.

¹⁰ SIMON LÁSZLÓ: Belterjes mezőgazdaság a Nyírségben és a Tisza-Szamos vidékén. Földrajzi Értesítő, 1962. II. köt. 377.

szonyítva 12,1 százalékról az 1981–85. években 2,6 százalékra zuhant. A jelentősebb burgonyatermesztő megyék közül Szabolcs-Szatmárban volt a legnagyobb ütemű a csökkenés. Ennek ellenére a burgonya vetésterületének nagyságát, arányát tekintve Szabolcs-Szatmár megye az első az országban, itt terem az ország burgonyatermesztésének közel egynegyede. A megye fő burgonyatermő területein a vetésterülete megközelíti a 11 százalékot, a megye többi részein mindössze 2 százalékot foglal el.

1. táblázat. A burgonya vetésterületének alakulása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (ha, %)

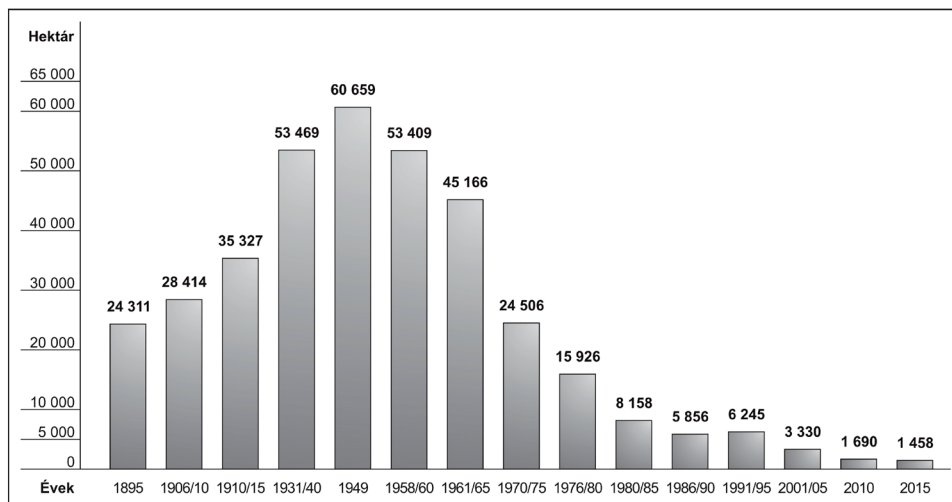
Évek	1895	1906/1910	1910/1915	1931/1940	1949	1958/1960
Vetésterület	24 311	28 414	35 327	53 469	60 659	53 409
%	6,3	7,6	7,8	12	15,2	14,9
	1961/1965	1970/1975	1981/1985	1991/1995	2001/2005	2010
	45 166	24 506	8 158	6 245	3 330	1 458
	12,1	6,8	2,6	2,6	1,4	0,6

Forrás: Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 66. kötet. Budapest, 1937. pp. 168–169.

KSH Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Statisztikai Évkönyvei alapján a szerző számítása

1982-től a hetvenes évekénél kevesebb burgonyát ültettek minden szektorban. A nagyüzemek közül egyre több hagyott fel a termesztéssel. A korábbi évekhez viszonyítva a nyolcvanas évtized végére már többé-kevésbé állandósult a terület szektorok közötti megoszlása. A mezőgazdasági termelősövetkezetek közel felét, a háztáji, illetve a kisegítő és az egyéni gazdaságok 45–50 százalékát adják a vetésterületnek. Az utóbbiak a burgonyaszükségletüket többnyire a házkörülű és a zárt kertekben vagy illetményföldeken termesztik meg. A kilencvenes években tovább szűkül a burgonya vetésterülete. A csökkenésben a burgonya felhasználás egyoldalúsága játszik fontos szerepet. Drasztikusan lecsökkent az ipari

2. ábra. A burgonya vetésterületének alakulása Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 1895–2015 között, (ha)

Forrás: Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 66. kötet. Budapest, 1937. pp. 168–169.

KSH Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Statisztikai Évkönyvek, ÁMÖ (2010).

burgonya iránti igény. A szesz- és a keményítőipar feldolgozás a megyénkben teljesen megszűnt. (A privatizációt követően, a kilencvenes évek derekán a megyében egyedüli Demecseri burgonyakeményítő üzemet felszámolták). Takarmányozási célú hasznosításával a nagyüzemek nem, a kisüzemek közül csupán a sertéstartók foglalkoznak. Így nincs olyan csatorna, amely az étkezési burgonya iránti kereslet változásainak hatásait le tudná vezetni. Ugyanakkor a csökkenő termőterületen előállított termésmennyiség piaci értékesítése is évről-évre visszatérő gondot jelent.

A fajtaösszetétel tekintetében előtérbe kerültek az étkezési burgonyafajták. A nagyüzemi burgonyaterület döntő részén az intenzív termesztést, a gépesítést jól tűrő holland fajták terjedtek el: Desiree, Ostra, Jaerla. A kisüzemekben, háztáji gazdaságokban a korai primőr áruburgonya-ellátást a német származású Astilla biztosítja. Emellett még az Ostra, a Jaerla szerepel nagyobb arányban. A magyar fajták (Kisvárdai rózsza, Gülbaba) részaránya a fertőzéssel szembeni érzékenységük, az alacsony termés hozamuk miatt vetésterületük igen alacsony, alig haladja meg az 1–2 százalékot.

A rendszerváltással a mezőgazdasági földterület tulajdonában és használatában az 1990 utáni években gyökeres változás következett be. Jelentős változás történt a szántóföldi növénytermesztés struktúrájában. A tájjellegű kultúráink (burgonya, dohány, gyümölcs – téli alma –), valamint a cukorrépa, zöldségfélék területe nagymértékben csökkent vagy megszűnt, szektoraránya (az almások kivételével) a kisüzemi gazdaságok felé toldott el. A gazdasági szervezetek döntően a kenyér- és a takarmánygabona, az olajos növények termesztését helyezték előtérbe, míg az egyéni gazdaságokban jellemzően a gabonafélék mellett az ipari növényekre, a zöldségfélékre, és a gyümölcsstermesztésre összpontosítanak. A burgonyatermesztést kevés egyéni gazdaság vállalja a nehéz kézi munka és sokszor az értékesítési nehézségek miatt. Mindezek következtében a burgonya vetésterülete folyamatosan csökken. 2015-ben már az 1500 hektárt sem érte el, a megye szántóterületének csupán fél százalékát foglalta el, az ország burgonyatermő területéből csupán 13 százalékkal részesül, szemben a korábbi évtizedek 20–22 százalékaival. A burgonyatermesztés erőteljes visszaesése miatt napjainkban ez az adottság drasztikusan mérséklődött, sőt vannak olyan évek, amikor a megye import burgonyára kényszerül, holott korábban a megye szolgáltatta hazánk áruburgonyájának 24–25 százalékát. A napjainkban leginkább termesztett burgonyafajták: Desiree, Kondor, Katica, Hópehely, Góliát, Agria, Bellarosa, Cleopatra, Pannónia, Kisvárdai rózsza, Rózsza.

A burgonya vetésterületének a folyamatos apadása főképpen a szélsőséges piaci viszonyok következménye. A burgonya piacát a kínálat határozza meg, s mivel a kínálat erősen függ az EU nagy burgonyatermelőinek mindenkorai termelésétől is, ezáltal a világpiac, illetve az európai piac hatását nem kerülhetjük ki. Más oldalról a burgonyatermesztés költségei igen nagyok, a minőségi vetőgumó, a növényvédelem, a művelés stb. együttesen igen magas önköltséget jelent, s ez a jövedelmezőséget gyakran lerontja. További fontos ok az időjárási való kitéttesség, az étkezési szokások változása, és az egy főre jutó fogyasztás folyamatos csökkenése.

A burgonyafogyasztás az utóbbi években gyakran ingadozott, 2000 óta egy főre vetítve 60–65 kg/fő között alakult.¹⁰ Ugyancsak nehezíti a fejlődést, hogy nem ala-

kulnak elegendő számban termelői szervezetek, pedig nagyobb, szervezettebb összefogással többre juthatnának a termelők. A termelői együttműködés nélkül nem lehetséges a közös termelés-szervezés, a közös értékesítés, ami nemcsak az együttes piaci fellépés miatt lenne fontos, hanem elősegítené a közös feldolgozást is, illetve az áruburgonyának alkalmatlan tételek megfelelő hasznosítását. Jelenleg ugyanis nincs hazai feldolgozó iparunk, aminek az ágazat minden szereplője kárát látja. A burgonyaágazatban igen fontos lenne minél nagyobb hozzáadott értéket képviselő végterméket előállítani, azaz jelentősen növelni kellene a feldolgozást. Az ehhez szükséges beruházásokra a vidékfejlesztési támogatások nyújthatnak segítséget.

A burgonya termésátlagai évenként szélsőségesen ingadozóak. Ennek alakulásában döntő szerepe van az időjárásnak, valamint a termesztés folyamatában alkalmazott agrotechnikai eljárásoknak. Amíg az 1930–1940 évi átlagtermés 61,0 q/ha volt, az 1950. évi 54,3 q/ha, az 1961–1965. évi 115,6 q/ha, a korábbi átlagokat 47,2–53 százalékkal meghaladta. A megye gazdaságaiban a burgonya termésátlagai növekedtek, ugyanakkor az ország burgonya termésátlagait egyik évben sem érte el (2. táblázat). Az átlaghozamok a hatvanas évek derekán lényegesen kedvezőbben alakultak, mint az ötvenes évek első felében. A hatvanas évek utolsó éveiben a termés hozamok jelentősen, közel 60 százalékkal (59,4%) visszaestek, de néhány év múlva, a hetvenes évek közepére 52,5 százalékkal növekedett a termésátlag. 1980–2015-ig a megyében a burgonya termésátlaga 118,5–208,0 q/ha között változik, a korábbi évtizedekhez viszonyítva jelentős a növekedés, de ekkor sem éri el az országos szintet. A megyében a legjobb termésátlagokat Kisvárdai (Mándok, Pátroha, Tornyospálca, Kisvárdai) és Rakamaz (Tímár, Rakamaz, Gávavencsellő) környéki termelőszövetkezetek, gazdasági szervezetek érték el. A kisüzemek a termésmennyiségnek, a termésátlagnak csaknem mindig a legalacsonyabb értéket¹¹ adták ebben a kategóriában.

3. táblázat. A burgonya termésátlagának alakulása 1931–2015 között (ha/%)

Évek	1931/1940	1950	1955	1960	1970	1980
Magyarország	61	54,3	114	99,2	78,5	118,5
Magyarország	68,5	58,1	108,2	115	108,3	148,2
Évek	1990	2000	2005	2010	2015	
Magyarország	164	135,6	208	166,5	131,7	
Magyarország	169,2	152,9	230,2	204,2	225,3	

Forrás: KSH Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Statisztikai Évkönyvei alapján a szerző számítása

ÖSSZEGZÉS. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hazánk egyik legjelentősebb burgonyatermő körzetéhez tartozik. Vetésterülete az elmúlt századokban 17–20 százalék között változott. Kimagasló termőterülete elsősorban a terület kedvező természeti adottságainak, s a sokoldalú felhasználhatóságának köszönhető. A burgonyaterülete a 19. század végétől a 20. század közepéig növekedett, majd ezt követő években eltérő intenzitással, folyamatosan csökken. 1945 utáni években 1950-ig az 1935–1940-es

¹¹ KSH Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Statisztikai Évkönyvei (1960–2010).

békeévek átlagához viszonyítva 3,2 százalékkal emelkedett, amit főleg az egy főre jutó magas fogyasztás, s az áruburgonya értékesítés biztonsága, az ipar és az állattartó gazdaságok növekvő kapacitása indokol. A vetésterületre a hatvanas évek elejétől országosan és Szabolcs-Szatmárban is – néhány évig tartó növekedéstől eltekintve – tartós csökkenés volt a jellemző. Ennek kiváltója részben a hatvanas évek kedvezőtlen időjárása, valamint eddig nem tapasztalt burgonyabetegségek, kártevő rovarok tömeges elterjedése. Másrészt legtöbb gazdaságban nincsenek meg a korszerű nagyüzemi burgonyatermesztés szükséges feltételei. Sok esetben a leromlott burgonyafajta felfrissítéséhez nincs elegendő fertőzőmentes hazai vetőgumó, így külföldi fajták behozatalára kényszerülnek a gazdaságok. A vetésterület apadásában jelentős szerepet játszott az is, hogy erőteljesen visszaesett az ipari és a takarmányozási igény, továbbá országosan csökkent az egy főre jutó burgonyafogyasztás, a harmincas és a negyvenes évekhez viszonyítva 130 kg-ról 60–65 kg-ra.

A burgonyaterület nagyobb mértékben a hetvenes évek második felétől esett vissza. Egyre több nagy- és kisüzem hagyta abba a termesztést. Ez főképpen a szélsőséges piaci értékesítési lehetőségek következménye. A megye gazdaságaiban a burgonya terméshezama a háború után fokozatosan növekedett, ennek ellenére a vizsgált időszak többségében elmarad az ország átlagától. A termelési kedv növelése érdekében elengedhetetlen kedvezőbb piaci lehetőségek biztosítása, valamint nagyobb hozzáadott értéket képviselő végtermékek előállításának. Például: félkész termék, gyorsfagyasztott, tisztított, előrecsomagolt, stb. burgonya készítmények kínálata. Ezáltal a fogyasztás is jelentősen növelhető lenne.